

Михайло Ігорович Зуєв,
завідувач відділу інтелектуальної власності
Національного центру «МАН України»,
м. Київ

УДК 37.091.212.3(4)

СТРАТЕГІЇ НАВЧАННЯ ОБДАРОВАНИХ ДІТЕЙ В ОСВІТНІХ ЗАКЛАДАХ ЄВРОПИ

Проаналізовано головні стратегії організації навчання обдарованих дітей у країнах ЄС. Значний вплив на таких учнів мають створені Всесвітні та Європейські ради обдарованої та талановитої молоді та дітей з високими здібностями, а також фундаментальні програми для їх навчання, створених у європейському просторі.

Ключові слова: обдарована учнівська молодь, Європейський Союз, розвиток талантів.

Проанализированы основные стратегии организации обучения одаренных детей в странах Европейского Союза. Огромное влияние на деятельность таких учеников имеют созданные Всемирные и Европейские советы одаренной и талантливой молодежи и детей с высокими способностями, а также фундаментальные программы по обучению одаренных учеников созданные в европейском пространстве.

Ключевые слова: одаренная ученическая молодежь, Европейский Союз, развитие талантов.

The article analyzes the main strategies for organizing the teaching of gifted children in the countries of the European Union. The great influence on the activities of such pupils has created the World and European Councils of gifted and talented youth and children with high abilities, as well as the fundamental programs created in the European area of teaching gifted students.

Key words: talented high-school students, European Union, development of talent.

Вітчизняний психолог В. Моляко вважає, що стратегія характеризує не лише самі дії, а й особистість конструктора як професійного працівника і прийнятна для розв'язування систем задач, які чергуються. Тактика – це дії з розв'язування кожної окремої задачі чи фрагмента задачі (розроблення окремого вузла, блока всієї структури технічного пристрою).

Стратегія є організуючою та регулюючою складовою системи творчої діяльності. Передусім треба визначити як необхідно розуміти поняття «стратегія». Вивчаючи проблеми стратегії автори не включають в поняття стратегії специфічного психологічного змісту (фактично, стратегія – те саме, що і «спосіб», «метод» тощо), механічно переносячи зміст «стратегій» у контекст аналізу психологічних явищ в такому ж вигляді, як це поняття використовують в теорії ігор, військовому мистецтві, публіцистиці. Другий напрям пов'язано з тим, що зараз досить складно представити однозначно переконливі експериментальні докази не лише специфічності стратегії як такої, а навіть самого їх об'єктивного існування. Якщо перший момент досить природний, оскільки він пов'язаний із привнесенням нової термінології до певної сфери, то з при-

воду другого потрібно висловитись більш детально. Одна справа додавати до контексту аналізу ще один синонім, і зовсім інша – претендувати на відкриття суттєво нового психічного утворення, що відіграє досить важливу роль в мисленнєвій творчій діяльності.

На думку В. Моляко, специфічний смисл стратегії як оригінального психічного утворення полягає в готовності до творчої діяльності, наявності в конкретного суб'єкта комплексу вмінь і здібностей до її здійснення взагалі чи її певних видів. Найбільш близькі до сутнісного смислу стратегій ті концепції східної психології та філософії, що пов'язують творчість із невербалізованими, нелогіційованими проявами психіки.

Одним із основних питань, пов'язаних з виявленням особливостей протікання процесу творчої діяльності, є питання про можливі фіксації та інтерпретації отримуваних фактів, виявлення відповідних ознак і показників.

Вивчаючи функціонування стратегій у конструкторській діяльності, В. Моляко та його учні виділили такі критерії для вивчення процесу творчої діяльності, реалізації стратегії:

1) наявність відповідних дій під час засвоєння умови задачі (пошуки аналогів, комбінації тощо);

2) прийняття рішення про розуміння умови задачі на засадах певних суб'єктивних уявлень розв'язуючого;

3) наявність організованих дій з формування проекту (з використанням також пошуку аналогів, комбінування тощо);

4) прийняття рішення про можливу відповідність проекту завданню за конкретними ознаками;

5) наявність організованих дій щодо апробації проекту (також застосовуючи аналоги, комбінування тощо);

6) прийняття рішення про адекватність проекту [1].

У конкретному застосуванні щодо створення освітніх програм для навчання дітей в країнах Європи ми будемо використовувати стратегіальний підхід, що буде базуватися на викладених вище критеріях.

Мета цієї статті є висвітлення основних стратегій організації навчання обдарованих дітей в європейських країнах.

Стратегію інклюзивної освіти та персоналізованого навчання використовують у Великій Британії. Необхідно зазначити, що важливі кроки на національному рівні щодо сприяння розвитку талантів цієї країни було прийнято ще на початку 1970-х років. Перша Всесвітня конференція талантів була проведена в Англії в 1973 році. У 1997 році зміна уряду призвела до серйозних змін у цьому питанні. Уряд оголосив, що розвиток талантів має бути одним із пріоритетних напрямів політики в галузі освіти. Незадовго після цього, а саме в 1999 році Палатою громад було створено комітет (Освітній комітет з відбору) для оцінювання стану освіти та надання послуг талановитій молоді в країні. Відповідно до результатів опитування, розвиток талантів було визнано недостатнім у більшості англійських шкіл. Після зазначеного опитування Міністерство зайнятості та освіти заявило, що «...необхідно запровадити заходи для покращення якості послуг». Тоді було розроблено основні принципи розвитку талантів, що стали частиною національної стратегії. Зміна уряду в 2010 році також сформувала питання у фахівців, які займаються розвитком талантів та пошуком проблем допомоги школам і розробленням нових стратегій [2].

Національна асоціація талановитих дітей в освіті (NACE) була заснована під керівництвом Дж. Раффан. Вона має багаторічний педагогічний досвід, зокрема 25 років стажу діяльності в дитячому садку, початковій і середній школі в ролі керівника. Так, Дж. Раффан пояснила місію Національної асоціації як ініціативу зробити діяльність школи більш ефективною для здібних дітей упродовж навчального процесу, покращуючи якість навчальної діяльності інших дітей. Як адепт інклюзивного підходу до розвитку талантів, вона переконана в тому, що відповідальні за державне навчання мають забезпечити умови, необхідні для розвитку дітей упродовж навчання у шкільному середовищі. Складником філософії Національної асоціації є персоналізоване викладання/навчання, адже кожній дитині має бути надана можливість

покращувати власні знання, відповідно до інтересів і стилю навчання, який їй підходить.

Так, Дж. Раффан нагадала про умови заснування Національної асоціації, адже багато людей занепокоєні через те, що потенціал перспективних дітей було втрачено, попри наявні ініціативи уряду для розвитку талантів. Учена зазначила, що настав час зібрати разом експертів, стурбованих цією проблемою. Організація поставила перед собою мету ставити виклики таким дітям і забезпечувати їх можливостями, щоб допомогти прогресу. Важливими аспектами розвитку талантів є ідентифікація, планування і власне навчання шляхом реалізації програм зі збагачення талантів. Існує бажання бачити як здібні діти досягають успіхів, відповідно до здібностей, незалежно від віку, а також досягають високого рівня в їх спеціальності без примусового однакового вивчення всіх предметів.

У контексті інтерпретації таланту важливим є розрізнення понять «обдаровані» і «талановиті» в англійській мові. Дітей, які мають значні досягнення в теоретичних дисциплінах і загальних знаннях називають «обдарованими». Слово «талановитий» необхідно застосовувати до дітей із високими здібностями в мистецтві, спорті та інших спеціальних дисциплінах. На думку Дж. Раффан, Національна асоціація зосереджує увагу на цих двох категоріях, шукаючи потенціал.

У діяльності Національної асоціації немає стандартної програми, яку можна застосувати до кожного учня, а також відсутні прописні інструкції. Вчитель має багато свободи в прийнятті рішень. Виявлення талановитих дітей також перебуває в компетенції вчителя, тому що він може визначити, хто в класі талановитий, як кого навчати у майбутньому. Забезпечення обдарованих учнів необхідними матеріальними ресурсами є необхідним. Існує також широкий вибір навчальних посібників і матеріалів конференцій. Є також буклети програми Національної асоціації та колекція додаткових ідей.

Проте Дж. Раффан визнає, що, з точки зору людських ресурсів, Національній асоціації не вистачає високо і спеціально кваліфікованих фахівців. Відсутні конкретні вимоги до колег, які беруть участь у розвитку талантів, щоб вони могли пройти будь-які комплексні програми навчання. Основний принцип полягає в тому, що кожний зацікавлений спеціаліст, залежно від власних професійних амбіцій, має отримати необхідну інформацію з навчальних посібників і під час консультацій [3].

Партнерські організації Національної асоціації талановитих дітей в освіті допомагають у налагодженні контактів з іншими організаціями з розвитку талантів у країні, а також з установами Міністерства освіти:

1) Ofsted (Комітет з питань стандартів у галузі освіти) – агенція міністерства з управління освітою;

2) DCSF (Департамент у справах дітей, школи і сімей) – урядова агенція, що спеціалізується на взаємовідносинах між дитиною, школою та сім'єю;

3) QCDA (Агенція з розроблення навчальних програм та оцінювання) – державна установа, що відповідає за розроблення навчальних програм;

4) BECTA (Британська агенція з інформаційних та комунікаційних технологій в освіті) – державна установа, відповідальна за використання комп'ютерних технологій;

5) Уряд Асамблеї Вельсу;

6) Excellent East («Чудовий схід») – напівавтономна організація, що займається розвитком талантів дітей у віці від 4 до 19 років, починаючи з 2007 року. Організація також проводить конференції, подальше навчання та літні школи. Уряд мав намір припинити діяльність цієї організації в березні 2011 року через невдоволення багатьох людей;

7) Villiers Park («Парк Вільє») – благодійна організація, що спочатку допомагала у навчанні дітей з неблагополучних сімей, а потім розширила діяльність у сфері розвитку талантів. Вона організовує курси для дітей у віці від 14 до 19 років;

8) London Gifted and Talented («Обдаровані і талановиті Лондона») – організація розвитку талантів, заснована у 2004 році. Вона надає послуги також за кордоном;

9) Кембриджський університет;

10) Міжнародні партнери: ЕСНА (Європейська Рада високих здібностей), World Council for Gifted та Talented Children (Світова Рада обдарованих і талановитих дітей).

Заслуговує на увагу стратегія інтеграції та сегрегації в навчанні обдарованих дітей в Угорщині. У цій країні тривають дискусії щодо інтеграції та сегрегації обдарованих учнів. Однією з причин є фактично безмежна кількість професійно обґрунтованих аргументів одночасно як за, так і проти обох варіантів. Основним аргументом на підтримку сегрегації є те, що вона забезпечує колективну освіту дітей із однаковими можливостями, а отже, є більш стимулюючою як в емоційному, так і в інтелектуальному контексті. Таким чином, нікого з дітей не пригнічують через значну різницю між здібностями, а вчитель може працювати більш рівномірно. Однак багато хто сприймає це як загрозу, а іноді – як шкоду суспільству (особливо через небезпеку елітарності, попри те, як це інтерпретується), адже діти, про яких йдеться, не відчувають і не отримують достатній соціальний та людський досвід для забезпечення емоційного і морального збагачення та збалансованого розвитку. Інтеграція має перевагу в контексті перебування талановитих/обдарованих дітей у середовищі відповідно до віку та соціального оточення, що може покращити їх більш гармонійний емоційний і моральний розвиток тоді, як вони можуть мотивувати та стимулювати тих, хто розвивається повільніше. Це може призвести до того, що талановиті діти будуть розвиватися повільніше та менш ефективно в порівнянні зі спеціальним освітнім середовищем, де всі мають схожі здібності. Їм може бути нецікаво, а в результаті вони можуть втратити мотивацію через незбалансоване навантаження тощо [4].

На увагу заслуговує стратегія навчання математично обдарованих дітей в університетських центрах Іспанії.

Це питання було ретельно досліджено М. де Гузманом, директором Департаменту математичного аналізу Університету Комплутенсез Мадриду. Згідно з його пропозицією, муніципалітет Мадриду дав згоду на запуск добровільної освітньої програми, щоб виявити серед 12–13-річних талановитих дітей у галузі математики та забезпечити їх спеціальною освітою на щотижневій основі на базі муніципалітету Мадриду. Суть концепції полягає в тому, щоб доповнити шкільну освіту спеціальною програмою з математики, включаючи безліч ігрових елементів з метою підтримки зацікавленості математикою творчу талановиту молодь, дати їй змогу відчути радість від діяльності в команді та мотивувати їх закохатися в предмет раз і назавжди. Програма ESTALMAT було створено за підтримки Мадридського муніципалітету та в співпраці з факультетом математики Університету Комплутенсе (Мадрид), Іспанською королівською академією наук та Іспанським фондом Vodafone. Науковий складник забезпечує Королівська академія наук, а методологічну систему – факультет математики Університету Комплутенсе. Мадридський муніципалітет та Vodafone (Іспанія) забезпечують інтеграцію програми в освітню систему міста, а також надають фінансування. Головною метою є вчасне виявлення математично обдарованих дітей та їх підтримка у формі постійного колективного навчання з метою розкриття особливого математичного таланту. Це програма не для еліти, адже вона призначена для збереження талантів, що очікувано реалізується за підтримки та на технічній базі муніципалітету. Так, М. де Гузман змодельював дворічну систему на засадах поєднання Школи для обраних працівників (Escuela de Seleccion Obrera), пілотний проект розвитку обдарованості в республіці, на базі Гамбурзької системи підтримки талантів, що є ефективною з 1980-х років та практики Американського університету Джона Гопкінса. Пілотний проект розпочав роботу в 1998 році. Чимало науковців сумнівались в успіхах волонтерських сесій, організованих поза школою і заснованих лише на інтересах дітей. Однак на початку (на етапі відбору) стало очевидно, що існує значний попит на спеціальну освіту, а тому батьки радо вітали таку можливість [5].

Таким чином, у процесі наукового дослідження використано стратегіальний підхід, що дає змогу виділити перспективні напрями діяльності з обдарованими учнями в європейських країнах. Аналіз наукової літератури щодо навчання обдарованих учнів у європейських закладах освіти підтвердив, наскільки використовується широкий спектр форм і методів навчання, що містять елементи як прискореної, так і збагаченої стратегій навчання обдарованої особистості. Для реалізації зазначених стратегій створюють збагачені навчальні плани і програми, а також програми та курси, які пропонують обдарованим учням різні державні та приватні організації та фонди. Перелічені

стратегії організації навчання обдарованих дітей в європейських країнах упродовж тривалого часу перевірено висококваліфікованими фахівцями країн Європи та представляють перспективу втілення їхніх ідей в освітянську практику України.

Використані літературні джерела

1. Моляко В. О. Психологія творчості – нова парадигма дослідження конструктивної діяльності людини / В. О. Моляко // Практична психологія та соціальна робота. – 2004. – № 8. – С. 1–4.

2. Persson R. S., Joswig H., Balogh L. Gifted Education in Europe: Programs, Practices, and Current Research / K. A. Heller, F. J. Mönks, A. H. Passow (eds.): International Handbook of Research and Development of Giftedness and Talent. – Pergamon, Oxford, 2000. – P. 703–731.

3. Raffan J. Worldwide Provision to Develop Gifts and Talents / J. Raffan, J. Freeman. CfBT Education Trust, 2010. – P. 32.

4. Фримен Дж. Одаренные дети и их образование: Обзор международных исследований / Дж. Фримен // Иностранная психология. – 1999. – № 11. – С. 10–18.

5. Miguel de Guzmán. Sobre la educación matemática. Revista de Occidente. – 1983. – No. 26. – P. 37–48.

Bibliography

1. Moliako V. O. Psykholohiia tvorchosti – nova paradyhma doslidzhennia konstruktyvnoi diialnosti liudyny / V. O. Moliako // Praktychna psykholohiia ta sotsialna robota. – 2004. – № 8. – S. 1–4.

2. Persson R. S., Joswig H., Balogh L. Gifted Education in Europe: Programs, Practices, and Current Research / K. A. Heller, F. J. Mönks, A. H. Passow (eds.):

3. International Handbook of Research and Development of Giftedness and Talent. – Pergamon, Oxford, 2000. – P. 703–731.

4. Raffan J. Worldwide Provision to Develop Gifts and Talents / J. Raffan, J. Freeman. CfBT Education Trust, 2010. – P. 32.

5. Frymen Dzh. Odarennye dety y ykh obrazovanye: Obzor mezhdunarodnykh yssledovanyi / Dzh. Frymen // Ynostrannaia psykholohyia. – 1999. – № 11. – S. 10–18.

6. Miguel de Guzmán. Sobre la educación matemática. Revista de Occidente. – 1983. – No. 26. – P. 37–48.